

Euroopan unionin
neuvosto

Bryssel, 9. lokakuuta 2023
(OR. en)

13517/23

SOC 647
ANTIDISCRIM 168
GENDER 187
JAI 1231
FREMP 265
COHOM 195
EDUC 374

YHTEENVETO ASIAN KÄSITTELYSTÄ

Lähtettäjä:	Neuvoston pääsihteeristö
Vastaanottaja:	Valtuuskunnat
Ed. asiak. nro:	13167/23
Asia:	Neuvoston päätelmät toimenpiteistä, joilla varmistetaan romaneille yhtäläiset mahdollisuudet asianmukaiseen ja eriytymättömään asumiseen ja puututaan eriytyneisiin asuinalueisiin

Valtuuskunnille toimitetaan liitteenä neuvoston päätelmät edellä mainitusta aiheesta. Ne hyväksyttiin 9. lokakuuta 2023 pidetyssä TSTK-neuvoston istunnossa.

Toimenpiteet, joilla varmistetaan romaneille¹ yhtäläiset mahdollisuudet asianmukaiseen ja eriytymättömään asumiseen ja puututaan eriytyneisiin asuinalueisiin²

Neuvoston päätelmät

EUROOPAN UNIONIN NEUVOSTO, joka

PALAUTTAA MIELEEN SEURAAVAA:

1. Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 10 artiklan mukaan unioni pyrkii politiikkojensa ja toimiensa määrittelyssä ja toteuttamisessa torjumaan kaiken sukupuoleen, rotuun, etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, vammaisuuteen, ikään tai seksuaaliseen suuntautumiseen perustuvan syrjinnän.
2. Euroopan unionin perusoikeuskirjan 21 artiklan 1 kohdan mukaan kielletään kaikenlainen syrjintä, joka perustuu esimerkiksi sukupuoleen, rotuun, ihonväriin, etniseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, geneettisiin ominaisuuksiin, kieleen, uskontoon tai vakaumukseen, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen vähemmistöön kuulumiseen, varallisuuteen, syntyperään, vammaisuuteen, ikään tai seksuaaliseen suuntautumiseen.

PALAUTTAA MIELEEN

3. Neuvoston direktiivin 2000/43/EY, jossa vahvistetaan puitteet, joilla torjutaan rotuun tai etniseen alkuperään perustuvaa syrjintää yhdenvertaisen kohtelun varmistamiseksi EU:ssa työllisyyden, koulutuksen, sosiaalisen suojelun, myös sosiaaliturvan ja terveydenhuollon, sosiaalietuuksien sekä tavaroiden ja palvelujen saatavuuden ja tarjonnan aloilla, asuminen mukaan lukien.

¹ Käyttämällä termiä ”romani” tunnustetaan romaniväestön moninaisuus. Tällä yläkäsitteellä viitataan kattavasti useisiin erilaisiin romanitaustaisiin ryhmiin, joita ovat muun muassa romat, sintit, kaaleet, gypsy-romanit, romanichel-ryhmä ja boyash-/rudari-romanit. Se kattaa myös ashkalit, ”egyptiläiset”, itäiset ryhmät (kuten dom-, lom-, rom- ja abdal-ryhmät) sekä liikkuvat ryhmät, kuten niin kutsutut etniset travellerit, jenishit tai ranskankielisellä hallinnollisella termillä ”Gens du voyage” tarkoitetut ryhmät, sekä henkilöt, jotka samastuvat nimillä ”Gypsies”, ”Tsiganes” tai ”Tziganes” kutsuttaviin ryhmiin. Käyttämällä termiä ”romani” ei kielletä kyseisten ryhmien erityispiirteitä.

² Näissä neuvoston päätelmissä ”eriytyneillä asuinalueilla” tarkoitetaan luonteeltaan epävirallisia ja vakiintuneita slummialueita ja asutustaajamia, jotka ovat fyysisesti, toiminnallisesti ja/tai sosiaalisesti eristyneitä ja joissa objektiiviset edellytykset, jotka liittyvät asumiseen, köyhyyteen sekä asukkaiden mahdollisuuksiin käyttää oikeuksiaan ja hyödyntää peruspalveluja, ovat merkittävästi huonommat muuhun väestöön verrattuna.

4. Rasismien ja muukalaisvihon tiettyjen muotojen ja ilmaisujen torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin annetun neuvoston puitepäätöksen 2008/913/YOS³, jossa todetaan, että rasismilla ja muukalaisvihalla rikotaan suoraan vapauden, demokratian, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamisen sekä oikeusvaltion periaatteita, joille Euroopan unioni perustuu ja jotka ovat yhteisiä kaikille jäsenvaltioille.
5. Ihmisten käyttöön tarkoitetun veden laatua koskevan Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2020/2184, jonka mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet, joilla parannetaan ihmisten käyttöön tarkoitetun veden saatavuutta kaikille, erityisesti jäsenvaltioiden itsensä määrittämille heikoimmassa asemassa oleville ja syrjäytyneille ryhmille, tai joilla säilytetään veden saatavuus.
6. Vuonna 2021 annetun suosituksen romanien tasa-arvosta, osallisuudesta ja osallistumisesta, jossa neuvosto kehottaa jäsenvaltioita tehostamaan toimenpiteitään romanien sosiaalisen ja taloudellisen integraation parantamiseksi.
7. Komission esittämän Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin ja Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilaria koskevan toimintasuunnitelman. Erityisesti pilarin periaatteen 19, joka koskee sosiaalista asuntotuotantoa ja asunnottomille annettavaa apua ja jossa todetaan, että kaikille tarvitseville on tarjottava mahdollisuus sosiaaliseen asumiseen tai laadukasta asumistukea, haavoittuvassa asemassa olevilla henkilöillä on oikeus asianmukaiseen apuun ja suojaan pakkohäätöä vastaan ja asunnottomille on tarjottava riittävää suojaa ja riittäviä palveluja heidän sosiaalisen osallisuutensa edistämiseksi. Pilarin periaate 20 koskee peruspalvelujen saatavuutta, ja siinä täsmennetään, että jokaisella on oikeus laadukkaisiin peruspalveluihin, joita ovat esimerkiksi vesihuolto-, puhtaanapito-, energia-, liikenne- ja rahoituspalvelut sekä digitaalinen tietoliikenne, ja todetaan, että tällaisten palvelujen saatavuuteen on tarjottava tukea sitä tarvitseville.

³ EUVL L 328, 6.12.2008, s. 55.

8. Euroopan parlamentin romaniväestöä koskevat päätöslauselmat⁴, erityisesti sen päätöslauselman EU:ssa erillisillä asuinalueilla elävän romaniväestön tilanteesta (2022).
9. Komission tiedonannon ”Tasa-arvon unioni: EU:n rasismintorjunnan toimintasuunnitelma 2020–2025”.
10. Komission tiedonannon ”Tasa-arvon unioni: romanien tasa-arvoa, osallisuutta ja osallistumista koskeva EU:n strategiakehys” ja erityisesti sen 7 päätavoitteen: ”Parannetaan asianmukaisten asuntojen, jotka eivät ole eriytettyjä, ja keskeisten palvelujen tosiasiallista yhdenvertaista saatavuutta.”
11. Komission tiedonannon ”Tasa-arvon unioni: sukupuolten tasa-arvostrategia 2020–2025”, jossa todetaan, että naiset voivat kohdata useampaan henkilökohtaiseen ominaisuuteen perustuvaa syrjintää. Erityisesti romaninaiset voivat kohdata sekä sukupuoleen että rotuun tai etniseen alkuperään perustuvaa syrjintää.
12. EU:n toimielinten, jäsenvaltioiden, Euroopan talous- ja sosiaalikomitean, Euroopan alueiden komitean ja kansalaisyhteiskunnan edustajien 21 päivänä kesäkuuta 2021 allekirjoittaman asunnottomuuden vähentämistä käsittelevää foorumia koskevan Lissabonin julistuksen, jolla edistetään henkilökeskeiseen, asuntolähtöiseen ja yhdenmukaiseen lähestymistapaan perustuvia politiikkoja.
13. Euroopan neuvoston vähemmistöjen suojelua koskevan oikeudellisen kehyksen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön, erityisesti tapauksissa, joissa on kyse romanien eriytymiseen johtavista selvästi syrjivistä käytännöistä.
14. Yhdistyneiden kansakuntien kestävän kehityksen Agenda 2030 -toimintaohjelman ja erityisesti kestävän kehityksen tavoitteet 1 (”Ei köyhyyttä”) 10 (”Eriarvoisuuden vähentäminen”) ja 11 (”Kestävät kaupungit ja yhteisöt”).

⁴ EUVL C 199 E, 7.7.2012, s. 112; EUVL C 468, 15.12.2016, s. 36; EUVL C 449, 23.12.2020, s. 2 ja EUVL C 385, 22.9.2021, s. 104.

TOTEAA SEURAAVAA:

15. Köyhyys ja sosiaalinen syrjäytyminen sekä muut tekijät, kuten merkittävien politiikkatoimien tai investointien puute, sosiaalisen asuntotarjonnan vähäisyys ja heikko laatu, syrjintä asuntomarkkinoilla ja eriytyminen, ovat aiheuttaneet sen, että viime vuosien aikana haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien, kuten romanien, ja valtaväestön asunnonsaamismahdollisuuksien valtaiset erot ovat pysyneet lähes muuttumattomina useissa jäsenvaltioissa.
16. Euroopan unionin perusoikeusviraston (FRA) kymmeneen Euroopan maahan keskittyneen tuoreen tutkimuksen mukaan 52 prosentilla romanikotitalouksista on puutteelliset asuinolot, kun muun EU:n väestön vastaava osuus on 17 prosenttia. Romaneista 82 prosenttia elää ahtaissa kotitalouksissa ja 22 prosenttia asuu ilman juoksevaa vettä, kun koko väestön vastaava osuus on 1,5 prosenttia. Romaneista 24 prosenttia on kokenut syrjintää asuntoa etsiessään⁵. Perusoikeusviraston aiemmassa tutkimuksessa⁶, joka toteutettiin kuudessa muussa jäsenvaltiossa vuonna 2019, romanien ja muun väestön välillä esiintyi vastaavia puutteellisiin asuinoloihin liittyviä eroja.
17. Tiedot kootaan kansallisissa puitteissa kansallisten perustuslaillisten ja lainsäädännöllisten vaatimusten sekä poliittisten ja eettisten näkökohtien mukaisesti sellaisten julkisten politiikkojen analysoimiseksi, joilla pyritään puuttumaan syrjinnän eri muotoihin ja muihin romaniväestön kohtaamiin haasteisiin, kuten asuntomarkkinoilta syrjäytymiseen. Tällaiset tiedot eivät kuitenkaan aina ole riittävän täsmällisiä eivätkä aina täysin kuvaa kulloistakin tilannetta eri jäsenvaltioissa.

⁵ Euroopan unionin perusoikeusvirasto, *Roma in 10 European Countries* (2022). (Raportti kattaa seuraavat jäsenvaltiot: Bulgaria, Espanja, Italia, Kreikka, Kroatia, Portugali, Romania, Slovakia, Tšekki ja Unkari.)

⁶ [Euroopan unionin perusoikeusvirasto, *Roma and Travellers in six countries* \(2020\)](#). (Raportti kattaa seuraavat jäsenvaltiot: Alankomaat, Belgia, Irlanti, Ranska ja Ruotsi sekä entinen jäsenvaltio Yhdistynyt kuningaskunta.)

18. EU:n arvot voivat olla vallitsevina vain sellaisessa yhteiskunnassa, jossa arvostetaan moninaisuutta, moniarvoisuutta, syrjimättömyyttä, suvaitsevaisuutta, oikeudenmukaisuutta, yhteisvastuuta ja sukupuolten tasa-arvoa. Jäsenvaltioiden olisi taattava näiden arvojen toteutuminen kaikille ihmisille, myös romaneille.
19. Romanien täysivaltainen ja aktiivinen osallistuminen ja osallistaminen yhteiskunnassa sekä toimenpiteet syrjinnän torjumiseksi vähentävät merkittävästi romanien asuntotilanteeseen liittyviä haasteita, kuten muun väestön ennakkoluuloista johtuvia ongelmia. Työn ja yleisten palveluiden, kuten koulutuksen, sosiaaliturvan ja terveydenhuollon, yhdenvertaisen ja tehokkaan saatavuuden varmistaminen on näin ollen keskeinen painopiste.
20. Romanivastaisuus on epätavallisen yleinen rasismien muoto, joka on alkujaan peräisin yhteiskunnan enemmistön tavasta suhtautua romaneihin ja kohdella heitä. Se on osa historian kehityskulkua, joka on synnyttänyt ajatuksen ”meistä ja muista”, joka puolestaan pohjautuu toisinaan myös tahattomiin tai tiedostamattomiin stereotypioihin ja kielteisiin asenteisiin. Euroopan unionin jäsenvaltiot ovat kaikki tunnustaneet romanivastaisuuden esteeksi osallisuudelle ja sen vuoksi myös sen torjumisen merkityksen⁷.
21. Moninaiset syrjinnän muodot pahentavat romanivastaisuutta. Toisin sanoen henkilö voi kohdata syrjintää, jonka perusteina ovat yhtä aikaa sekä rotu tai etninen alkuperä että sukupuoli, uskonto tai vakaumus, vammaisuus, ikä tai seksuaalinen suuntautuminen.
22. Romaniyhteisöjen eriytymistä pahentaa joskus ilmiö, joka tunnetaan asuinalueen keskiluokkaistumisena. Tämä voi johtaa siihen, että pienituloiset henkilöt ja perheet lähtevät alueilta, joilla kiinteistöjen arvot nousevat huomattavasti.

⁷ Neuvoston suositus romanien tasa-arvosta, osallisuudesta ja osallistumisesta (2021), 2 kohta.

OTTAA HUOMIOON SEURAAVAA:

23. Osalla romaneista on vaikeuksia saada asianmukainen asunto, mikä johtuu esimerkiksi sosiaalisesta ja taloudellisesta haavoittuvuudesta tai syrjinnästä asunnon hankinnassa. Tämän johdosta monet kyseisen yhteisön jäsenet joutuvat asettumaan eriytyneille asuinalueille huonoihin asuinoloihin. Asumisen laadulla on suora vaikutus romanien ja erityisesti romanilasten elinoloihin, edellytyksiin elämässä, koulutukseen pääsyyn ja yleisiin yhdenvertaisiin mahdollisuuksiin. Asianmukaisten asuntojen yhdenvertainen saatavuus on edellytys perusoikeuksien täysimääräiselle toteutumiselle ja ihmisarvoiselle elämälle. Romaneja koskevaa asuntopolitiikkaa toteutettaessa on noudatettava asiaankuuluvaa ihmisoikeuskehystä.
24. Romanien usein kohtaamat esteet asianmukaisten asuntojen etsinnässä vahvistavat sukupolvelta toiselle periytyvän köyhyyden kierrettä ja ihmisoikeusloukkauksia. Tämä lyhentää elinajanodotetta ja heikentää sosiaalista yhteenkuuluvuutta.
25. Huolimatta olemassa olevista poliittisista, oikeudellisista ja rahoitusvälineistä sekä aiemmista toimista, joilla on pyritty puuttumaan romanien asumisolosuhteiden eriarvoisuuteen ja puutteellisuuteen, asuntoja ei useissa jäsenvaltioissa ole edelleenkään yhdenvertaisesti saatavilla romaneille. Sen vuoksi on tärkeää oikaista nämä eriarvoisuudet ja varmistaa asianmukaisten asuntojen saatavuus romaniyhteisöille.
26. EU:n rahoitusvälineitä on käytettävä tarkoituksenmukaisesti yhdessä kansallisten, alueellisten ja paikallisten rahoituslähteiden kanssa asuinolojen parantamiseen ja sen tukemiseen, että syrjinnästä tai köyhyydestä ja sosiaalisesta syrjäytymisestä johtuva asumisen eriytyminen kitketään Euroopan unionista. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi on tärkeää käynnistää ja toteuttaa ohjelmia, joissa keskitytään puutteellisiin asuinolosuhteisiin ja muihin romanien kohtaamiin sosiaalisiin ja taloudellisiin haasteisiin.
27. Tehokkaiden tulosten aikaansaamiseksi eri sidosryhmien, joista kukin tarjoaa asiantuntemusta omalla osaamisalueellaan, on tehtävä tarvittaessa tiivistä yhteistyötä, erityisesti paikallisella tasolla.

28. On tärkeää varmistaa, että romaniyhteisöjen ja romanasioita edistävän kansalaisyhteiskunnan jäseniä kuullaan ja että he osallistuvat sellaisten politiikkojen suunnitteluun ja täytäntöönpanoon, joilla pyritään erityisesti torjumaan asumisen eriytymistä ja romanien syrjintää.
29. Valtioiden välinen yhteistyö ja vastavuoroinen oppiminen ovat välttämättömiä romanien asumisen eriytymisen torjumiseksi, jotta voidaan muun muassa parantaa kiertolaiselämää viettävien romanien asuinoloja jäsenvaltioissa, joissa näitä yhteisöjä on, sekä sellaisten EU:ssa liikkuvien romanien asuinoloja, jotka hyödyntävät kausiluontoisia tai lyhytaikaisia työllistymismahdollisuuksia.
30. Nämä päätelmät perustuvat Eurooppa-neuvoston, neuvoston, Euroopan parlamentin, komission ja muiden keskeisten sidosryhmien aiempaan työhön ja poliittisiin sitoumuksiin sekä liitteessä lueteltuihin asiakirjoihin.

KEHOTTA JÄSENVALTIOITA kansallisen toimivallan puitteissa ja kansalliset olosuhteet huomioon ottaen

31. Toteuttamaan konkreettisia toimenpiteitä omien kansallisten romaneja koskevien strategioidensa puitteissa romanien asumistilanteen parantamiseksi ja eriytymisen poistamiseksi sieltä, missä eriytyneitä romanien asuinalueita on. Tätä tarkoitusta varten on olemassa useita rahoitusvälineitä, kuten Euroopan sosiaalirahasto plus (ESR+), Euroopan aluekehitysrahasto (EAKR) ja maaseudun kehittämisohjelmat kansallisella ja alueellisella tasolla sekä NextGenerationEU:n ja InvestEU-ohjelman välineet ja aloitteet. On tärkeää varmistaa eri rahoituslähteiden käytön tehokas täydentävyys.

32. Osoittamaan riittävästi rahoitusvaroja, jotka kohdistetaan tarpeen mukaan infrastruktuurin perustamiseen, ylläpitämiseen tai parantamiseen heikossa asemassa olevilla alueilla sellaisten olennaisten palveluiden osalta, joita ovat esimerkiksi liikenne, vesi ja sanitaatio, viemäröintijärjestelmät, digitaaliset verkot sekä pääsy julkisiin ja yksityisiin palveluihin, joita ovat esimerkiksi jätteiden keruu, terveyskeskukset, koulut, valaistus, sähkö-, kaasu- ja viestintäverkot, kuten puhelin- ja internetyhteydet, ottaen samalla huomioon innovatiivisten, digitaalisten ja vihreiden teknologioiden käytön. Kaikkiin tukitoimiin olisi yhdistettävä aktiivisia eriytymisen poistamiseen tähtääviä toimenpiteitä.
33. Toteuttamaan asumista koskevia aloitteita haavoittuvassa asemassa olevien romani- ja muiden yhteisöjen osalta sekä sisällyttämään romanien osallisuutta edistäviin kansallisiin strategioihin suojatoimia ja osallisuutta koskevia kriteereitä, jos romanit kohtaavat haasteita pyrkiessään hyödyntämään yleistä asuntopolitiikkaa.
34. Tarjoamaan asumispalveluissa ja muilla aloilla, kuten sosiaalipalveluiden, koulutuksen, työllisyys- ja terveyspalveluiden, sekä paikallishallinnon aloilla työskentelevälle asiaankuuluvalla henkilöstölle tietoa ja koulutusta, joka koskee yhdenvertaista kohtelua sekä romanivastaisuuden ja syrjimyksen torjumista.
35. Varmistamaan epäsuotuisissa oloissa asuvien perheiden osallistumisen päätöksentekoprosesseihin. Jatkamaan tätä työtä yhdessä eurooppalaisen romaniväestön kansalaisyhteiskunnan kanssa ja varmistamaan romanien osallistumisen päätöksentekoon kaikilla hallinnon tasoilla yhdenvertaisen kohtelun pohjalta kiinnittäen erityisesti huomiota siihen, että romaninuoret ja -naiset on tärkeää ottaa mukaan päätöksentekoon.
36. Yksilöimään EU:n, kansalliset, alueelliset ja paikalliset rahoituslähteet, jotka auttavat torjumaan romanien asumisen eriytymistä.

KEHOTTA KOMISSIOTA JA JÄSENVALTIOITA tiiviissä yhteistyössä ja toimivaltansa puitteissa sekä kansalliset olosuhteet huomioon ottaen

37. Jatkamaan romaneja koskevan EU:n strategiakehyksen indikaattorivalikoiman⁸ hyödyntämistä ja pyrkimyksiä saavuttaa kehyksessä vahvistetut EU:n tason tavoitteet sekä tarvittaessa myös romaneja koskevien kansallisten strategisten kehysten määrälliset ja/tai laadulliset tavoitteet. Indikaattorit voidaan eritellä muun muassa sukupuolen, iän ja riippuvuus- tai vammaisaseman perusteella, ja ne olisi määriteltävä yhdessä asiaankuuluvien toimijoiden, kuten romanien edustajien, kanssa. Näin edistetään romaneja koskevien kansallisten strategisten kehysten täytäntöönpanon järjestelmällistä seurantaa ja autetaan torjumaan romanien asumisen eriytymistä.
38. Tukemaan ja voimaannuttamaan romaniväestön kansalaisyhteiskuntaa EU:n, kansallisten, alueellisten ja paikallisten rahoitusvälineiden hyödyntämisessä yhdenvertaisesti muiden sidosryhmien kanssa, jotta voidaan vahvistaa sen edustusrakenteita ja valmiuksia osallistua aktiivisesti päätöksentekoprosesseihin yhdenvertaisen kohtelun edellytysten mukaisesti kiinnittäen erityistä huomiota siihen, että romaninuoret ja -naiset on tärkeää ottaa mukaan päätöksentekoon.
39. Varmistamaan romaniyhteisöjen eriytymisen poistamiseen tähtäävien meno-ohjelmien ja välineiden tehokkaan valvonnan sovellettavien sääntöjen mukaisesti.
40. Tukemaan romanien kansallisten yhteysviranomaisten tehokasta toimintaa ja niiden osallistumista päätöksentekoon kaikilla tasoilla, myös asumiseen liittyvissä asioissa.

⁸ Ks. neuvoston suositus romanien tasa-arvosta, osallisuudesta ja osallistumisesta (2021), 38 kohta, ja komission tiedonanto ”Tasa-arvon unioni: Romanian tasa-arvoa, osallisuutta ja osallistumista koskeva EU:n strategiakehys” (2020), liite 2.

PYYTÄÄ KOMISSIOTA

41. Tukemaan jäsenvaltioita niiden pyrkimyksissä puuttua mahdolliseen asumisen eriytymiseen ja puutteellisuuteen neuvoston romanien tasa-arvoa, osallisuutta ja osallistumista koskevan suosituksen (2021) mukaisesti ja tarvittaessa ottamaan huomioon Euroopan parlamentin päätöslauselman EU:ssa erillisillä asuinalueilla elävän romaniväestön tilanteesta sekä romanien tasa-arvoa, osallisuutta ja osallistumista koskevan EU:n strategiakehyksen vuosiksi 2020–2030, muun muassa tarkastelemalla ja asianmukaisesti tukemalla asumiseen ja infrastruktuuriin investoitujen EU:n varojen täytäntöönpanoa.
42. Edistämään konkreettisia toimia, joilla taataan eriytymättömän asumisen tehokas ja todellinen saatavuus romaneille, sellaisen lähestymistavan omaksumista, jossa otetaan huomioon, että henkilöä voidaan syrjiä samanaikaisesti sekä rodun tai etnisen alkuperän että sukupuolen, uskonnon tai vakaumuksen, vamman, iän tai seksuaalisen suuntautumisen vuoksi, ja huomion kiinnittämistä erityisesti nuoriin ja lapsiin sekä kaikkien naisiin kohdistuvien väkivallan muotojen ja ihmiskaupan uhreihin.
43. Edistämään rajat ylittävää yhteistyötä ja hyvien käytäntöjen jakamista jäsenvaltioiden välillä.

Viiteasiakirjat**1. Eurooppa-neuvosto**

Eurooppa-neuvoston päätelmät (23.–24. kesäkuuta 2011) EUCO 23/1/11 REV 1, s. 13.

2. EU:n lainsäädäntö

Neuvoston direktiivi 2000/43/EY, annettu 29 päivänä kesäkuuta 2000, rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta (EYVL L 180, 19.7.2000, s. 22).

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2020/2184, annettu 16 päivänä joulukuuta 2020, ihmisten käyttöön tarkoitetun veden laadusta (EUVL L 435, 23.12.2020, s. 1).

Neuvoston puitepäättös 2008/913/YOS, tehty 28 päivänä marraskuuta 2008, rasismien ja muukalaisvihan tiettyjen muotojen ja ilmaisuun torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin (EUVL L 328, 6.12.2008, s. 55).

3. Neuvosto

Neuvoston suositus romanien tasa-arvosta, osallisuudesta ja osallistumisesta (EUVL C 93, 19.3.2021, s. 1).

4. Komissio

Tiedonanto ”Tasa-arvon unioni: romanien tasa-arvoa, osallisuutta ja osallistumista koskeva EU:n strategiakehys” (COM(2020) 620 final).

Euroopan parlamentille ja neuvostolle annetun komission tiedonannon liite II – Indikaattorivalikoima

Tiedonanto ”Tasa-arvon unioni: sukupuolten tasa-arvostrategia 2020–2025” (6678/20).

5. Euroopan parlamentti

Euroopan parlamentin päätöslauselma, annettu 5 päivänä lokakuuta 2022, EU:ssa erillisillä asuinalueilla elävän romaniväestön tilanteesta (2022/2662(RSP)).

6. Alueiden komitea

Alueiden komitean lausunto: Tasa-arvon unioni: romanien tasa-arvoa, osallisuutta ja osallistumista koskeva EU:n strategiakehys 2021.

7. Euroopan unionin perusoikeusvirasto (FRA)

Roma in 10 European Countries, 2022.

Roma and Travellers in six countries, 2020.

8. Muut

Lissabonin julistus asunnottomuuden vähentämistä käsittelevästä eurooppalaisesta foorumista (21. kesäkuuta 2021).

ASIA ORŠUŠ YM. v. KROATIA, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin.

Alvaro Gil-Roblesin loppuraportti roma-, sinti- ja traveller-ryhmien ihmisoikeustilanteesta Euroopassa (15. helmikuuta 2006).

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 26 artikla.

Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 1 artikla.

Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 28 ja 30 artikla.

Julistus kansallisiin tai etnisiin, uskonnollisiin ja kielellisiin vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden oikeuksista.

Syrjinnän vastustamista opetuksen alalla koskevan 14 päivänä joulukuuta 1960 hyväksytyn yleissopimuksen 1 ja 3 artikla.

FEANTSA:n julkilausuma ”The Housing Situation for Roma in the EU Remains Difficult”.

9. Euroopan neuvosto

Euroopan neuvoston ministerikomitean jäsenvaltioille antama suositus N:o R (2000) 4 roma- ja gypsy-ryhmiin kuuluvien romanilasten koulutuksesta Euroopassa (annettu 3. helmikuuta 2000) ja sen liite.

Euroopan neuvoston ministerikomitean jäsenvaltioille antama suositus CM/Rec (2009)4 roma- ja traveller-ryhmiin kuuluvien romanien koulutuksesta Euroopassa (annettu 17. kesäkuuta 2009).

Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen suositus N:o 1203 (1993) Euroopan romaneista.

Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen suositus N:o 1557 (2002) romanien oikeusasemasta Euroopassa.
